

RØD JASPI

Jaspis er en ugjennomsiktig finkornet og massiv variant av kvarts eller kiseltsyre (SiO_2), men den kan inneholde opptil 20% med forurensninger. Disse forurensningene er som oftest enten jernoksyder eller leirmineraler, og de gir jaspis en rekke vakre farger. Brunrøde, gule, grønne og blålige fargetoner er ikke sjeldne. De rødlige farger skyldes jernoksydet hematitt (Fe_2O_3).

Jaspis kan ofte ha et båndet eller mer flekket mønster, noe som skyldes at jernoksyder er utskilt i atskilte bånd og soner. Ellers kan jaspis ofte være gjennomsatt av årer og ganger med andre mineraler som ren kvarts og kalsedon. Jaspis finnes også som mindre bestanddeler i andre kvartsvarianter, bl.a. som små blodrøde flekker i grønlig kalsedon - nemlig blodstein eller heliotrop.

Jaspis forekommer i mange bergartstyper, men opptrer vanligst i forbindelse med vulkanske bergarter som grønnstein og i forbindelse med jernmalmeleier. Enkelte steder synes jaspis å måtte være dannet på havbunnen ved avsetning av store mengder ørsmå kiselalger - radiolarier - da en ved mikroskopundersøkelse kan skimte rester etter slike organismer. Ellers finnes jaspis ofte som små blokker eller steiner i løsavsetninger fordi det er et hardt mineral og tåler lang transport. Man klarer f.eks. ikke å ripe i jaspis med kniv. Jaspis finnes også som små fragmenter eller boller i konglomeratbergarter.

I oldtiden og gjennom hele middelalderen var jaspis et meget høyt skattet smykkemateriale og ble også benyttet til pynteting som vaser og fat og til mosaikkarbeider. I Plinius naturhistorie som ble skrevet for over 1900 år siden omtales jaspis blant de aller edleste mineraler. Poeten Dionysius skriver også på samme tid om jaspis med stor varme og forteller at det skal være store forekomster ved Svartehavet.

I de siste århundrer har interessen for jaspis gradvis avtatt slik at prisen for rå ubehandlet jaspis nå ikke er særlig stor. Men jaspis er fortsatt et utmerket materiale for moderne smykker, og spesielt kan jaspis være et utmerket materiale for mer suvenirpregete artikler.

På Vestlandet er det bare mindre forekomster av jaspis med pen rødbrun farge, bl.a. på Stord og i Solund hvor jaspis forekommer i kontakt med grønnstein. I Solund finnes jaspis også som små fragmenter i konglomeratsteinen der, noe som nettopp er med å gi denne steinen litt av det farge-spill som kanskje kan gjøre den til salgbar vare som fasadestein, bordplater osv.

Like innenfor inngangen til Geologisk Museum er det utstilt en rekke prøver av jaspis som er innsamlet på Stord og i Solund av preparant Bjarne Stavenes. I tillegg er det også utstilt moderne smykker basert på jaspis fra Solund - kanskje vil jaspis kunne få en renessanse - det får publikum avgjøre. Det er også utstilt en polert plate av den omtalte konglomeratstein fra Solund.

Lidvin M. Osland

Særtrykk av Bergens Tidende 3.oktober 1970, hentet fra "Godbiter fra Samlingene" nr. 38, 1971, utgitt av Universitetet i Bergen.